

Simon Critchley, *Τι σκεφτόμαστε όταν σκεφτόμαστε το ποδόσφαιρο*, μετάφραση από τα αγγλικά: Αντώνης Καλοκύρης, Πατάκη, Αθήνα 2019, 240 σελ.

Roberto Fontanarrosa, *Puro Fútbol. Διηγήματα*, μετάφραση από τα ισπανικά - εισαγωγή: Μιχάλης Τσουτσίνας, Απρόβλεπτες Εκδόσεις, Αθήνα 2020,

Ξαναρχίζει το ματς

Από τον ΚΩΣΤΑ Θ. ΚΑΛΦΟΠΟΥΛΟ

Τα μηνύματα από την ιατρική και αθλητική κοινότητα δεν είναι αισιόδοξα, καθώς οι αυστηροί κανόνες υγιεινής επικαθορίζουν απόλυτα το αθλητικό δρώμενο: υποχρεωτικά τεστ σε όλους τους συντελεστές, αγώνες κεκλεισμένων των θυρών, φυσική απόσταση, όσο αυτό είναι εφικτό (η απόλυτη παράνοια στα ομαδικά αθλήματα, όπου ο αγώνας προκύπτει άμεσα από τη σωματική σύγκρουση και σύγκριση!), πανηγυρισμοί «με τον αγκώνα», το περίφημο-περιβόητο elbow bump, και πάει λέγοντας. Από τις κατ'άμεστες αρένες, τους καθεδρικούς της μετανεωτερικότητας, στα «παιχνίδια-φάντασμα» (Geisterspiele, όπως είναι ο γερμανικός όρος), σε αγώνες που περισσότερο θυμίζουν πλέον Playstation. Σκέψεις πάνω στη χαμένη αισθητική και ποιητική του ποδοσφαίρου, πριν και μετά την πανδημία, με αφορμή δύο βιβλία γύρω από τη «στρογγυλή θεά», που διαβάστηκαν τις μέρες του εγκλεισμού και της «καραντίνας».

Το να παίζεις ποδόσφαιρο είναι απλό, αλλά το να παίζεις απλό ποδόσφαιρο είναι το πιο δύσκολο.

Johann Cruyff

Το απλό είναι και δύσκολο

Γιάννης Διακογιάννης

Ο Ζιντάν είναι κούκλα ή θεός;

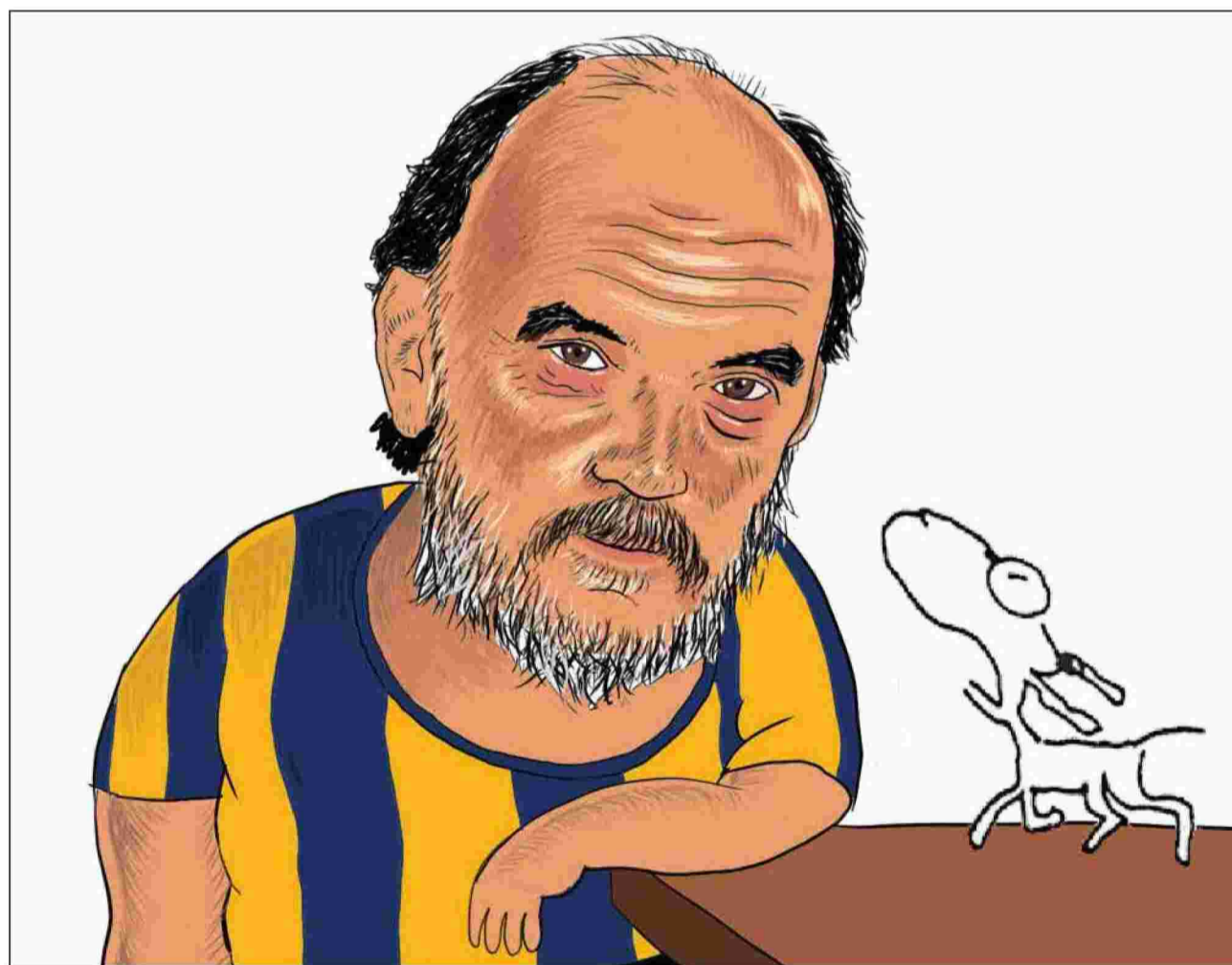
Simon Critchley

Ο άγγλος φιλόσοφος Σάιμον Κρίττλντ (Simon Critchley) διεισδύει στον ποδοσφαιρικό χωροχρόνο, με μία φαινομενολογική προσέγγιση, όχι από καθέδρας, αλλά on the pitch, μέσα στο γήπεδο, «ερωτευμένος όχι με τις ιδέες του, αλλά με την ιδέα του ποδοσφαίρου» (αλλά και με τη Λίβερπουλ), όπως χαρακτηριστικά έγραψε ο Nick Ripatrazone στο *Rolling Stone*.

Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά ενός ποδοσφαιρικού αγώνα; Ο χώρος, ο παίκτης, ο θεατής. Και τι απ' όσα σκεφτόταν ο φιλόσοφος πριν, στη διάρκεια και μετά τον αγώνα, έχει απομείνει όρθιο;

ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ, ΚΕΝΟΣ ΧΩΡΟΣ

Κατ' αρχάς, το ποδόσφαιρο ζει και αναπνέει από δύο «ζωτικούς χώρους» (Lebensräume), το στάδιο και το γήπεδο. Πρόκειται για ένα άθλημα κατ' εξοχήν χωροκεντρικό, που στηρίζεται στον έλεγχο του αγωνιστικού χώρου (Spielraum): ο τερματοφύλακας πρέπει να ελέγχει την περιοχή του (μικρή και μεγάλη), οι χαφ πρέπει να θέσουν υπό τον έλεγχό τους το κέντρο, οι επιθετικοί πρέπει να διασπάσουν τους κλειστούς

Roberto Fontanarrosa

Ποδοσφαιρική αυτοπροσωπογραφία του Ρομπέρτο Φονταναρόσα.

χώρους που δημιουργούν οι αμυντικές γραμμές στην αντίπαλη περιοχή. Στο σύγχρονο ποδόσφαιρο, που πλέον αναλύεται σε εργαστηριακές συνθήκες με βιομετρικά προγράμματα και μόνιτορ προσομοιώσεων, καθώς το γήπεδο κατακερματίζεται (σαν) σε τετράγωνα σκακιέρας, όπου τοποθετείται ο παίκτης-πύλη, νευραλγική είναι η θέση του «κεντρώου», που θα συντονίσει το παιχνίδι, όχι, όπως παλιά, με βάση το ένστικτο ή την ποδοσφαιρική του ευφυΐα, αλλά με βάση την ανάλυση, την οργάνωση και την «ερμηνεία» του χώρου που

εποπτεύει και όλα αυτά σε κλάσματα δευτερολέπτου, αν χρειαστεί: είναι ένας Raumdeuter (αυτός που διερευνά τον χώρο), όπως έχει επικρατήσει διεθνώς ο γερμανικός όρος, που αποδόθηκε στον Τόμας Μύλλερ, της Μπάγιερν και της Εθνικής Γερμανίας, όπως κι ο ίδιος είχε δηλώσει το 2011 με αυτόν τον νεολογισμό.

«Το ποδόσφαιρο αφορά την ερμηνεία του χώρου», υπενθυμίζει ορθώς ο Κρίττλντ, υπονοώντας κυρίως τις σύγχρονες εξελίξεις στο άθλημα, έχοντας ως υπόδειγμα το «ψευτο-εννιάρι» (κρυφός επιθετικός) των Βαυ-

αρών. Αν και ηλικιακά ο συγγραφέας (1960) ανήκει σ' εκείνη τη «γενιά των θεατών» που είχαν την τύχη να απολαύσουν τις χορευτικές κινήσεις του «Ιπτάμενου Ολλανδού», με τον Άγιαξ και τους Οранже, ο «πεφωτισμένος οπαδός» της Λίβερπουλ, που αποδίδει στον Γιούργκεν Κλοππ «χαϊντεγκεριανή αποφασιστικότητα», αρκείται μόνο σε δύο αποφθέγματα, αδικώντας κατάφωρα μία από τις λίγες ποδοσφαιρικές ευφυΐες που, μαζί με τον Γκύντερ Νέτσερ, είχε πρωτίστως την «αίσθηση του χώρου», αλλά και την ικανότητα της αλλαγής του

ρυθμού, δηλαδή «τις αλλαγές στο βίωμα του χρόνου», όπως αναφέρει ο Κρίτολυ.

Όμως, ακριβώς αυτός ο «αγωνιστικός χώρος» έχει ανάγκη από έναν «ζωτικό χώρο», όπου στριμώχονται οι φιλαθλοι, οι οπαδοί, οι θεατές, ο λεγόμενος και «δωδέκατος παίκτης». Οι δύο χώροι, που διεκδικούνται από τις αντίπαλες ομάδες, περιβάλλονται πλέον από έναν εξωαγωνιστικό κενό χώρο: τις άδειες εξέδρες, την παντελή απουσία των θεατών. Αυτή η απουσία αλλάζει άρδην την πεμπτοσύνη του αθλήματος και αλλοιώνει τα δομικά χαρακτηριστικά του αγώνα: αυτό το ιδιόμορφο «επικό θέατρο» (Κρίτολυ), το πάλαι ποτέ «μπαλέτο της εργατικής τάξης» που ζει και αναπνέει από το συνωστισμό των θεατών, από τη θεοποίηση ή τη δαιμονοποίηση παικτών και αντιπάλων, κυρίως από την εκρηκτική ψυχική ένταση εντός κι εκτός του αγωνιστικού χώρου, την εναλλαγή των συναισθημάτων, χάνει τον κινητήριο μοχλό του, τον συλλογικό παλμό και σφυγμό. Οι γεμάτες εξέδρες, που αναπαριστούν την πάλαι ποτέ κοινότητα η οποία συνέπασχε με την τοπική ομάδα θα παραμείνουν για πολύ καιρό άδειες, ακόμα και από τους κατόχους εισιτηρίου διάρκειας. Το ίδιο άδειο θα είναι και το παγκίδι, όσο διαρκεί η πανδημία.

ΚΑΘΑΡΗ ΜΠΑΛΑ, ΩΡΑΙΟ ΜΑΤΣ

Ο Πιέρ Πάολο Παζολίνι, λάτρης του ποδοσφαίρου και της Εθνικής Βραζιλίας, καθώς και ο ίδιος έπαιζε μπάλα, διαχώριζε τις ομάδες ανάμεσα σ' εκείνες που αναπτύσσουν «προζαϊκά» χαρακτηριστικά στο παιχνίδι τους και τις άλλες που αναδείκνυαν «ποιητικά» στοιχεία: το ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο των «συστημάτων» και εκείνο των λατινοαμερικανικών ομάδων. Από τη χώρα του Σέζαρ Λούις Μενότι (τον οποίο περιέργως «αποσιωπά» ο Σάμιον Κρίτολυ), του επονομαζόμενου και «ξερακιανού» (el flaco), αρχιτέκτονα της κατάκτησης του (ματωμένου) Παγκοσμίου Κύπελλου, το 1978, στην Αργεντινή του δικτάτορα Βιντέλα (για την οποία είχε δηλώσει με δελφική αμφισημία «Οι παίκτες μου νίκησαν τη δικτατορία της τακτικής και την τρομοκρατία του συστήματος»), προέρχεται και ο Ρομπέρτο Φονταναρρόσα (1944-2007), με το παρατσούκλι «μαύρος» (El Negro), γελοιογράφος, κομιξιάς, συγγραφέας, φανατικός οπαδός της Ροσάριο Σεντράλ (όπως και ο Τσε Γκεβάρα, γεννημένος στο Ροσά-

Ο Γκόρντον Μπανκς αποκρούει την τρομερή εξ επαφής κεφαλιά του Πελέ, στον αγώνα αναφοράς Βραζιλία-Αγγλία 1-0, για το Παγκόσμιο Κύπελλο του 1970.

ριο) και καλός φίλος του Εδουάρδο Γκαλεάνο, επίσης ποδοσφαιρόφιλο συγγραφέα.

Η συλλογή διηγημάτων του μας μεταφέρει σε μιαν άλλη ποδοσφαιρική ήπειρο, όχι εκείνη τη γεωγραφική, που χάρισε στο ποδόσφαιρο, αυτό το «ωραίο παιχνίδι» (o jogo bonito), ορισμένες από τις αξέχαστες ιστορίες αγώνων και παικτών. Αντιθέτως, μας μεταφέρει στην ήπειρο της χαμένης τιμής του ομαδικού αθλήματος, στη (χαμένη) Ατλαντίδα των ηρώων του αγνού ποδοσφαίρου (puro fútbol): όχι στα τοπία του Μέσοι και στα σαμπουάν του Ρονάλντο, αλλά στο «αίμα και χώμα» εκείνων των αγώνων, όπου οι παίκτες στο γήπεδο ήταν «μυθικά όντα», όπως πενήντα χρόνια πριν, όταν ο «Κάιζερ» Μπεκενμπάουερ μπορούσε να παίζει με επίδειξη στον βγαλμένο του ώμο, στον καλύτερο ημιτελικό όλων των εποχών σε Παγκόσμιο Κύπελλο (Ιταλία-Γερμανία 4-3, με πέντε γκολ στην παράταση), ο Νέτοερ έμπαινε μόνος του αλλαγή στο παιχνίδι, σε τελικό Κυπέλλου Γερμανίας, κι ο Οικονομόπουλος έβγαζε όλο το ημίχρονο με μπανταρισμένο κεφάλι στο Γκούντισον Παρκ, στον αγώνα με την Έβερτον.

Αυτό είναι (ήταν) το ποδόσφαιρο του Φονταναρρόσα, τω καιρώ εκείνω, όταν ακόμα συντηρούσε ζωντανά τα ζωοποιά στοιχεία της αλάννας και της μετωπικής σύγκρουσης χαρακτήρων, στυλ και αντιπάλων κοινότητων, όπως το ξαναβρίσκουμε π.χ. στο διήγημα «Χριστός ο Χριστός»: στο τοπικό ντέρμπι ο βασικός τερματοφύλακας είναι τραυματίας και η ομάδα κινδυνεύει να υποστεί συντριπτική ήττα από τους μισητούς αντιπάλους χωρίς αυτόν. Κάποιος

αφηγείται, μεταξύ παραληρήματος και εξομολόγησης, πώς λύθηκε το πρόβλημα μ' έναν ψηλό, ξερακιανό, «φτυστός ο Χριστός», που όμως «μια σουτάρια να φάει στο στήθος του και θα σκορπίσει ο λιγνός». Όμως, αυτός ο «πορτιέρο» θα κάνει το παιχνίδι της ζωής του, θα αποκρούσει την καρφωτή, σκαστική κεφαλιά του αντιπάλου, ακριβώς όπως είχε κάνει ο Γκόρντον Μπανκς στην τρομερή εξ επαφής κεφαλιά του Πελέ (Βραζιλία-Αγγλία 1-0, επίσης στο Παγκόσμιο Κύπελλο του 1970), με άλλα λόγια, θα «κατεβάσει τα ρολά» για 90 λεπτά, όσο κρατάει η μάχη και ο αγώνας, κι ύστερα θα εξαφανιστεί από προσώπου γης. Όμως, λίγο πιο πριν, στα αποδυτήρια, θα εμφανίσει ένα αγνό φωτοστέφανο και τις ίδιες ουλές στα χέρια και τα πλευρά με τον θεάνθρωπο! Ένα ποδοσφαιρικό θαύμα ή μια λαϊκή δοξασιά, που μόνο αυτός ο «μαγικός τόπος» μπορεί να συντηρήσει.

Ο Φονταναρρόσα, σαν λαϊκός παραμυθάς, «δεν έχει τον θεό του»: ο θεός του είναι ο κόσμος του ποδοσφαίρου, ο «μαγικός ρεαλισμός» του αθλήματος και της αφήγησης, σε τέμπο ποδοσφαιρικό, κάτι ιδιαίτερα δύσκολο, ακόμα και για τους μεγάλους συγγραφείς, και σε γλώσσα ρέουσα, γλαφυρή, την οποία αποδίδει εξαιρετικά ο μεταφραστής, με γλωσσικό και ποδοσφαιρικό αισθητήριο, που «τρέχει» όπως και το τόπι στην κλωτσοπατινάδα. Περιγράφει τους αγώνες με διπλή τεχνική: με την αγκώδη «φωνή» (γραφή) των παλιών σπορτικάστερ, όπως τους θυμόμαστε αμυδρά να κάθονται σχεδόν δίπλα στη γραμμή του κέντρου του γηπέδου, να λαχανιάζουν, ανάμεσα στην περιγραφή και τις διαφημίσεις, μαζί

με τους παίκτες για να μας μεταφέρουν τον αγώνα μέσα από τα ραδιοκύματα, εκθειάζοντας το «πλονζόν αυτοθυσίας», την εκτίναξη του «αίλουρου τερματοφύλακα» ή το πόσο «παραγωγική στο χώρο του κέντρου» μπορεί να είναι μια ομάδα, ακόμα κι όταν το σκορ είναι 0-0 και, παράλληλα, είναι σα να σκιτσοάει κόμικς με τους ποδοσφαιρικούς ήρωές του, υπαρκτούς ή φανταστικούς, σαν τον Ερίκ Καστέλ, του Βέλγου Raymond Reding, αφού κι ο ίδιος υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους νοτιοαμερικανούς κομιξιάδες.

Ο Φονταναρρόσα μπαίνει στην ψυχή του αθλήματος, του αγώνα, του οπαδού, χάρις, και πρωτίστως, στο βίωμα, το οποίο εξ ίσου ξέρει να το επεξεργάζεται και να το μεταφέρει με μοναδικό τρόπο, είτε όταν κάποιος συζητούν για τη σύνθεση μιας ομάδας στο παρελθόν («Το οχτάρι ήταν ο Μοασύρ») είτε όταν εκθειάζουν τις αρετές μιας αντίπαλης ομάδας («19 Δεκεμβρίου 1971»), κάνοντας καταχθόνια σχέδια, είτε ακόμα όταν φαντάζεται ένα νέο σύστημα «διατησίας εξ αποστάσεως», με 127 τηλεοπτικές οθόνες, το AUP, κάτι σαν πρόδρομο του VAR («Ποδόσφαιρο και Επιστήμη»).

Αν ο Κρίτολυ ουσιαστικά απομαγεύει το ποδοσφαιρικό σύμπαν, επιτελώντας την αποστολή του διανοούμενου, ο Φονταναρρόσα τού χαρίζει ξανά την οριστικά απωλεσθείσα γοητεία του, προσδίδοντάς του τον παλμό του κόσμου και το σφυγμό του αγώνα. Στοιχεία που δύσκολα θα επανέλθουν στο προσκήνιο, ανεξαρτήτως έκβασης της πανδημίας.

Το ωραίο παιχνίδι θα είναι πάντα το αγνό ποδόσφαιρο. ■